

Research Paper

Challenges of Parents of Exceptional Children during COVID-19 Pandemic

Soror madhi^{*1}, Elham Nouri², Zahra Salehi³, Elham Abbaspour⁴

1. D.Ph Candidate in Exceptional Children Psychology, University of Tehran, Kish Campus Branch, Tehran, Iran,
soror.madhi1088@gmail.com

2. Bachelor of General Psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Vazvan, Isfahan, Iran,
nazanennore@gmail.com

3. MA. In Family Counseling, Faculty of Humanities, Shahid Bahonar University of Kerman, salehi7026@yahoo.com4. MA. In
Counseling, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran, Tehran, Iran, elham.abbaspour69@gmail.com

Citation

madhi S, nore E, salehi Z, abbaspour E. Challenges and needs of parents with exceptional children during the COVID-19 in Iran. ijndd 2022; 1 (2) : 6

URL: <http://ijndd.ir/article-1-12-fa.html>

ARTICLE INFO

Keywords:

Distance Education,
COVID-19,
Exceptional Children

ABSTRACT

Background and Purpose: The COVID-19 Pandemic swiftly took over the world and brought about complications for every individual in the society. The purpose of this study is to investigate the challenges and the needs of parents of exceptional children during the COVID-19 Pandemic.

Method: This study is executed through a qualitative paradigm, phenomenological method. The statistical population includes all parents of exceptional children currently studying in Tehran city's regular schools. Of these parents, 20 have been selected through purposive sampling method. The study's data has been collected through semi-structured interview and then analyzed through inductive reasoning.

Results: The results depict that the exceptional children continued their education by distance learning through the means of TV, "Shad" software, and WhatsApp. The study also clarified that these exceptional children are unable to systematically follow their courses on TV. Several do not take part in online courses and their teachers do not offer them any feedbacks regarding their activities. Furthermore, none of these exceptional children were provided with any supportive services and there existed very little connection between children, families, and students. The findings also demonstrate that the children were neither eager nor capable to adapt themselves to distance education.

Conclusion: It could be concluded that distance education has a negative effect on the education of Exceptional Children attending regular schools and the implementation of policies to improve the education of these children is necessary.

Received: 27 Mar 2022

Accepted: 11 May 2022

Available: 22 Jun 2022

*Corresponding author: PhD Candidate in Exceptional Children Psychology, University of Tehran, Kish Campus Branch, Tehran, Iran,.

E-mail: soror.madhi1088@gmail.com

Tel: (+98) 8734532365

مقاله پژوهشی

چالش‌های والدین دارای کودکان استثنایی در دوران کووید-۱۹

سرور مدحی^{۱*}، الهام نوری^۲، زهرا صالحی^۳، الهام عباسپور^۴

۱. دانشجوی دکتری روانشناسی و آموزش کودکان استثنایی، دانشگاه تهران، واحد پردیس کیش، تهران، ایران، soror.madhi1088@gmail.com
۲. کارشناسی روانشناسی عمومی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، وزان، اصفهان، ایران، nazanennore@gmail.com
۳. کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، دانشگاه شهید باهنر کرمان، کرمان، ایران salehi7026@yahoo.com
۴. کارشناسی ارشد راهنمایی و مشاوره، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران، تهران، ایران، elham.abbaspour69@gmail.com

چکیده

مشخصات مقاله

زمینه و هدف: پاندمی کرونا به سرعت جهان را دربر گرفت و مشکلات فراوانی برای تمامی آحاد جوامع پدید آورد. هدف این مطالعه بررسی چالش‌ها و نیازهای والدین دارای کودک استثنایی در دوره فرآگیری ویروس کرونا است.

روش: روش تحقیق کیفی از نوع پدیدارشناسی است. جامعه آماری شامل کلیه والدین دارای کودکان استثنایی که در مدارس عادی شهر تهران در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۴۰۱ مشغول تحصیل هستند. ۲۰ نفر از والدین دارای کودکان استثنایی به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. داده‌های تحقیق از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاری جمع‌آوری و با روش استقرایی تحلیل شده است.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که کودکان استثنایی تحصیلات خود را به صورت آموزش از راه دور و از طریق تلویزیون و نرم‌افزار شاد و واتس‌آپ ادامه دادند. همچنین نتایج نشان داد: دانش‌آموزان استثنایی نمی‌توانند به طور منظم از طریق تلویزیون دروس را دنبال کنند، بسیاری از آنها در دوره‌های آنلاین شرکت نمی‌کنند و معلمان آنها در مورد فعالیت‌هایی به آنها بازخورد نمی‌دهند. علاوه بر این، هیچ یک از دانش‌آموزان استثنایی خدمات حمایتی دریافت نکردن و ارتباط و همکاری کمی بین معلمان، خانواده‌ها و دانش‌آموزان وجود داشت. یافته‌ها نشان داد که کودکان تمایلی ندارند و نمی‌توانند با آموزش از راه دور سازگار شوند.

نتیجه‌گیری: می‌توان نتیجه گرفت که آموزش از راه دور تأثیر منفی بر آموزش کودکان استثنایی گذاشته است و نیازمند اجرای سیاست‌هایی جهت بهبود آموزش این کودکان است.

کلیدواژه‌ها

مدیریت والدین،
مشارکت مادران،
ناتوانی هوشی

دریافت شده: ۱۴۰۱/۰۱/۰۷

پذیرفته شده: ۱۴۰۱/۰۲/۲۱

منتشر شده: ۱۴۰۱/۰۴/۰۱

* نویسنده مسئول: دانشجوی دکتری روانشناسی و آموزش کودکان استثنایی، دانشگاه تهران واحد پردیس کیش، تهران، ایران.

رایانامه: soror.madhi1088@gmail.com

تلفن: ۰۸۷۳-۴۵۳۲۳۶۵

مقدمه

بیماری کووید-۱۹^۱ از کشور چین و شهر ووهان در دسامبر ۲۰۱۹ شروع شد (۱). در ۳۰ ژانویه ۲۰۲۰، سازمان بهداشت جهانی^۲ همه‌گیری کووید-۱۹ را به عنوان فوریت بهداشت عمومی با نگرانی بین‌المللی اعلام کرد (۱). طبق آمار جهانی اعلام شده، نرخ مرگ و میر ۳/۴ درصد برای این بیماری ثبت شده است (۲ و ۵). از جمله علایم اولیه کووید-۱۹؛ تب، درد عضلانی و خستگی است (۶ و ۷). این ویروس بهدلیل قدرت سرایت بسیار بالا به سرعت در کل جهان انتشار پیدا کرد و تقریباً طی زمانی اندک (کمتر از چهار ماه) تمامی کشورهای جهان را آلوده نمود (۱). این سرایت ویروس باعث شد که تصمیم به تعطیلی خیلی از مراکز دولتی و غیردولتی از جمله مدارس گرفته شد (۸). با توجه به اینکه مدرسه رفتن در هنگام بیماری های واگیردار به دلیل تعاملات میان کودکان مدرسه، نقش مهمی را در گسترش ویروس دارد (۸)، راهبرد تعطیلی مدارس به عنوان اقدامی موثر در جلوگیری از شیوع و کنترل بیماری در جامعه، بهویژه در مراحل اولیه شیوع بیماری، در نظر گرفته شد (۷ و ۹). از طرف دیگر، کودکان بهدلیل تعطیلی مدارس در هنگام شیوع کووید و قرنطینه، از نظر جسمی و اجتماعی مشکل پیدا کردند (۹). به منظور اطمینان از تداوم آموزش کودکان سنین مدرسه در سراسر جهان در طی دوره همه‌گیری کووید، روند آموزش از راه دور از طریق ابزارهای مختلف و سیستم‌های آموزش مبتنی بر اینترنت آغاز شد (۱۳). زیرساخت‌ها و توانایی فن‌آوری معلمان برای استفاده از ابزارهای آموزش از راه دور در موقوفیت آموزش از راه دور مهم است (۹). به عنوان مثال، چین، با زیرساخت‌های قوی، در ارائه آموزش از راه دور موفق است، اما برخی از کشورها مانند ویتمام و مغولستان در انجام مراحل آموزش از راه دور با شبکه‌های اینترنتی کم، تلفن‌های هوشمند یا تلویزیون با مشکل روبرو هستند (۱۵، ۱۶). از طرف دیگر، حتی قبل از کووید-۱۹، همه دانش‌آموزان در جهان دسترسی یکسانی به دستگاه‌هایی مانند کامپیوتر، تبلت و اینترنت نداشتند (۱۶). بیشتر مدارس مناطق محروم و روستایی، از امکانات لازم برای آموزش از راه دور محروم هستند (۹ و ۱۷). یک انتقال سریع بدون در نظر گرفتن عوامل موثر در موقوفیت آموزش از راه دور ممکن است نابرابری‌های موجود را افزایش دهد (۱۴ و ۱۸ و ۱۹). در این زمینه، کیفیت تعلیم و تربیت بعد از تعطیلی مدارس در طی همه‌گیر شدن ویروس در سراسر جهان تأثیر منفی بر آموزش گذاشته است (۱۸). همراه با این واقعیت که همه دانش‌آموزان دسترسی یکسانی به آموزش از راه دور ندارند، عواقب همه‌گیری، نابرابری آموزشی ایجاد می‌کند (۱۳ و ۱۸ و ۲۰ و ۲۳ و ۲۵). با این وجود، هدف اصلی از آموزش دانش‌آموزان استثنایی، اطمینان از یکپارچگی آنها با جامعه از طریق ارائه خدمات آموزشی برابر و موثر هم در مدارس استثنایی و هم از طریق آموزش فرآگیر است (۲۰ و ۲۲). موثرترین راه برای دستیابی به این یکپارچگی آن است که دانش‌آموزان استثنایی هم‌چنان تحت حمایت برنامه و آموزش عمومی به همراه همسالان خود طبق برنامه آموزش فردی^۳ در کمترین محدودیت آموزشی-کلاس‌های آموزش عمومی است (۲۴ و ۲۵). علاوه بر دسترسی به آموزش از راه دور، همکاری بین خانواده‌ها و معلمان نیز اهمیت بیشتری یافته است تا دانش‌آموزان بتوانند از این دوره بهره‌مند شوند (۲۱ و ۲۶ و ۲۷). خانواده‌ها، راهنمای مهمی در رشد فرزندان خود غافل شوند (۱۴). با این حال در زندگی روزمره، خانواده‌ها مشغول زندگی کاری و خانه هستند. آنها ممکن است از آموزش فرزندان خود غافل شوند (۱۴). علاوه بر آن، آنها به دلایلی مانند طولانی شدن قرنطینه، از درآمد خود، عدم توانایی تأمین نیازهای روزمره کودکان و غیره، احساس خستگی کنند (۱۶ و ۲۸). خانواده‌ها وقت بیشتری برای مراقبت از فرزندان خود و انجام وظایف خود در مورد یادگیری فرزندان خود در ابتدای همه‌گیری باید اختصاص می‌دادند (۲۷). گزارش شده است که طول مدت و کیفیت حمایت از خانواده در آموزش از راه دور با توجه به ساختار اقتصادی اجتماعی و سطح تحصیلات خانواده متفاوت است (۱۴). بسیاری از مطالعات نشان داده‌اند که همه‌گیری تأثیرات منفی بر روی کودکان و تحصیلات آنها دارد (۱۸ و ۲۱ و ۲۲). در ضمن، برخی از مطالعات دیگر پیشنهاداتی را برای به حداقل رساندن این اثرات ارائه داده‌اند (۹). با این حال، بررسی پیشینه نشان داد که مطالعات با تمرکز بر روی دانش‌آموزان گروه محروم بسیار محدود بود (۹). برخی مطالعات بررسی کردند که اثرات روانی-اجتماعی همه‌گیری را بر روی دانش‌آموزان استثنایی و خانواده‌های آنها را چگونه می‌توان کاهش داد (۲۱ و ۲۸ و ۲۹). علاوه بر این، برخی دیگر بررسی کردند که چه نوع حمایتی از خانواده‌های کودکان استثنایی برای تحصیل فرزندان و بهداشت روانی آنها لازم است (۲۹). تقریباً از سال ۲۰۰۲ به مرور کشورها بحث آموزش از راه دور، آموزش الکترونیکی و مجازی، چه به صورت آنلاین و چه به صورت آفلاین را پیگیری کرده و تولیداتی نیز داشتند (۳۰). بنابراین در بعضی از کشورها آمادگی برای واکنش به کرونا بیشتر بود؛ پذیرش تغییر عموماً سخت است و تغییر واقعی عموماً در بحران روی می‌دهد (۱۴). اما این نوع آموزش با مشکلاتی از جمله عدم شناخت دقیق ویژگی‌های این گروه و آشنایی با شیوه تدریس با این ویژگی‌ها، سواد رسانه‌ای پایین‌والدین، سواد رسانه‌ای پایین معلمان، کاهش کلی کیفیت آموزش، مشکلات مربوط به امکانات، عدم دسترسی تمامی دانش‌آموزان استثنایی به ابزارهایی نظیر تلفن هوشمند، رایانه‌ها و تبلت، عدم دسترسی بعضی از دانش‌آموزان به اینترنت و هزینه‌های بالای آن، مشکلات شبکه شاد در رابطه با کودکان استثنایی، کمبود متابع دیجیتال نظیر وب‌سایت‌ها و اپلیکیشن‌های مناسب، لحاظ نشدن تفاوت‌های دانش‌آموزان استثنایی همراه است (۳۰). با این وجود، تحقیقات عمیقی در مورد چگونگی آموزش از راه دور در طی همه‌گیری دانش‌آموزان استثنایی که از طریق آموزش فرآگیر ادامه تحصیل می‌دهند یا در مدارس و کلاس‌های جدایانه تحصیل می‌کنند، وجود ندارد (۳۹). بر اساس یافته‌ها، تصور می‌شود که می‌توان در مورد فرآیندهای آموزش از راه دور دانش‌آموزان استثنایی پیشنهاداتی را ارائه داد (۳۱). با توجه به اینکه بسیاری از خانواده‌ها

1. COVID-19

2. World Health Organization

3. Individualized Education Program

از عدم افتتاح مدارس در سال تحصیلی جدید نگران هستند (۳۱). فرض بر این است که ایجاد ساختارهای آموزش از راه دور واجد شرایط برای دانشآموزان استثنایی در دوره آینده قابل توجه خواهد بود. در این مطالعه سؤال اصلی این است که: چالش‌های والدین دارای کودکان استثنایی در دوران کووید-۱۹ چیست؟

روش

الف) طرح یژوهش و شرکت‌کنندگان

روش پژوهش حاضر، کیفی از نوع پدیدارشناسی است. بر این اساس، این مطالعه بر روی خانواده دانشآموزان دارای کودکان استثنایی متمرکز است که تجربیات فرزندان خود را در زمینه آموزش از راه دور در طی بیماری همه گیری کووید-۱۹ به اشتراک می‌گذارند. ۲۰ نفر از والدین کودکان استثنایی با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. فرزندان آنها بین ۹ تا ۱۵ سال سن داشتند و در یک پایه‌های ۲ تا ۸ تحصیل می‌کردند. در فرایند تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش کیفی نخست با تفکیک متن مصاحبه به پاراگراف‌ها، مفاهیم استخراج شدند، در مرحله بعدی با استفاده از کدگذاری محوری، مفاهیم در قالب مقوله‌های بزرگتری قرار گرفتند و سعی شد که مقوله‌ها در قالب دسته‌های بزرگ مفهومی طبقه‌بندی شوند. در این مرحله نخست مقوله‌ی اصلی تعیین شد. سپس سایر مقوله‌ها دسته‌بندی شدند. اطلاعات جمعیت‌شناختی مصاحبه‌شوندگان در جدول شماره ۱ نشان داده است.

جدول شماره ۱: اطلاعات دموگرافیک مصاحبه‌شوندگان

مساچبه	پایه تحصیلی	تشخیص مشکل	وضعیت	نسبت مصاحبه‌شونده با	تحصیلات والد	شغل والد مصاحبه
شونده	شونده	کودک	اقتصادی	کودک	مصاحبه‌شونده	مصاحبه‌شونده
۱	۵	اختلال یادگیری	متوسط	پدر	لیسانس	کارمند
۲	۶	ADHD	متوسط	مادر	لیسانس	خانه دار
۳	۴	اختلال یادگیری	متوسط	پدر	فوق لیسانس	کارمند
۴	۴	اختلال زبانی	ضعیف	پدر	زیر دیپلم	خیاط
۵	۵	ADHD	متوسط	مادر	زیر دیپلم	خانه دار
۶	۵	اختلال یادگیری	ضعیف	مادر	دیپلم	خانه دار
۷	۶	ADHD	متوسط	مادر	زیر دیپلم	خانه دار
۸	۴	اختلال یادگیری	متوسط	مادر	زیر دیپلم	خانه دار
۹	۶	اختلال یادگیری	ضعیف	مادر	دیپلم	خانه دار
۱۰	۷	ADHD	ضعیف	مادر	زیر دیپلم	خانه دار
۱۱	۶	اختلال یادگیری	متوسط	پدر	لیسانس	علم
۱۲	۴	ADHD	متوسط	مادر	دیپلم	خانه دار
۱۳	۶	اختلال زبانی	ضعیف	مادر	زیر دیپلم	خانه دار
۱۴	۴	ADHD	متوسط	مادر	زیر دیپلم	خانه دار
۱۵	۳	اختلال زبانی	خوب	مادر	فوق دیپلم	خانه دار
۱۶	۲	ADHD	متوسط	مادر	لیسانس	بهیار
۱۷	۳	اختلال یادگیری	متوسط	مادر	زیر دیپلم	خانه دار
۱۸	۴	اختلال یادگیری	ضعیف	مادر	دیپلم	خانه دار
۱۹	۶	ADHD	ضعیف	مادر	دیپلم	خانه دار
۲۰	۴	اختلال زبانی	ضعیف	مادر	دیپلم	خانه دار

ب) ابزار

مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته: داده‌های تحقیق از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته (یکی از روش‌های تحقیق کیفی) جمع‌آوری شد (۳۲). با توجه به نیاز به فاصله اجتماعی در طی همه‌گیری، مصاحبه‌های آنلاین با استفاده از برنامه واتس‌آپ^۱ و تماس‌های تلفنی انجام شد. و اطلاعات مورد نیاز به دست آمد (۳۴).

ج) روش اجراء

پس از انتخاب نمونه، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته اجرا شد و سپس داده‌ها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها

تجزیه و تحلیل داده‌های به دست آمده در طی فرایند تحقیق، سه موضوع مشخص شد. این موضوعات و خردۀ موضوعات در شکل شماره (۲) نشان داده است.

شکل شماره ۲: مفاهیم و خردۀ مفاهیم استخراج شده از مصاحبه‌ها

مفاهیم	خرده مفاهیم
شیوه آموزشی از راه دور	شیوه آموزشی عادی شیوه آموزشی حمایتی آموزش والدمحور آموزش چندرسانه‌ای ارزیابی آزاد
مشکلات دوران قرنطینه	مشکلات مربوط به آموزش مشکلات روانشناسی کمبود وسائل کمک آموزش تخصصی محیط آموزشی غیررسمی
انتظارات از والدین در رابطه با آموزش کودکانشان	کمبود زمان والدین بی‌نظمی در برنامه زندگی نداشتن تخصص در امر آموزش کودکان استثنایی

در این بخش چالش‌های والدین دارای کودکان استثنایی در دوران کرونا در سه حیطه اصلی شیوه‌ی آموزش از راه دور، مشکلات دوران قرنطینه، انتظارات از والدین در رابطه با آموزش کودکانشان به شرح زیر ذکر شده‌اند:

۱. شیوه آموزش عادی: قبل از دوران کرونا آموزان در مدارس حضور پیدا می‌کردند و وظیفه‌ی مربوط به آموزش بر عهده معلمان بود، اما با شروع دوران کرونا این وظیفه به والدین سپرده شده است (مادر ۴۳ ساله: قبل از جهان مدرسه می‌رفت و آنجا معلم به آنها آموزش می‌داد، اما همین که کرونا گسترش پیدا کرد و همه جا تعطیل شد، ما باید این کار را انجام دهیم. ما هم با توجه به اینکه درگیر هزار کار و مشغله هستیم نه مسلط هستیم و نه وقتیش را داریم).
۲. شیوه آموزشی حمایتی: با توجه به اهمیت فرآگیری‌سازی کودکان استثنایی، خیلی از آنها به آموزش‌های حمایتی مانند معلمان کودکان استثنایی، گفتاردرمانگرها و معلمان تلقیقی نیاز دارند (مادر ۳۸ ساله: قبل از جهان به گفتاردرمانگر مراجعه می‌کردیم، ولی کرونا که شروع بعد از اینکه مدارس تعطیل شد دیگر امکان مراجعه به گفتاردرمانگر وجود ندارد).
۳. آموزش والدمحور: در سیستم آموزش قبل از دوران کرونا، دانش‌آموزان در کلاس‌های عادی و زیر نظر معلم امور آموزشی خود را انجام می‌دادند، اما با شروع دوران کرونا بخش اعظمی از آموزش به والدین واگذار شد. با توجه به اینکه والدین در زمینه آموزش به کودکان استثنایی تخصص نداشتند و همچنین سایر کارها از جمله مراقبت از سایر کودکان و کارهای مربوط به خانه باعث شد دیگر وقت کافی برای نظارت بر امور آموزش کودکان استثنایی نداشته باشند (مادر ۴۶ ساله: با توجه به این همه مشکلات مانند کارهای خانه، آشپزی و مهمان‌داری، دست تنها هستیم و وقت ندارم به بچه‌ام درس بدhem و در کنارش باشem. علاوه بر آن کتاب‌های الان خیلی سخت‌تر از گذشته که ما درس می‌خواندیم است).
۴. آموزش چندرسانه‌ای: در دوران کرونا آموزش دانش‌آموزان از طریق رسانه‌های جمعی مانند تلویزیون و همچنین نرم‌افزارهایی مانند شاد و واتس‌آپ صورت می‌گرفت که با توجه به عدم دسترسی و همچنین نداشتن امکانات لازم بعضی از دانش‌آموزان از آموزش لازم در این زمینه محروم می‌شدند (مادر ۴۶ ساله: ما در یکی از روستاهای زندگی می‌کنیم که اینترنت در آنجا خیلی ضعیف است و بیشتر اوقات هم قطع می‌شود).
۵. ارزیابی آزاد: بخشی از ارزیابی در مدارس به صورت رسمی با نظارت معلمان صورت می‌گرفت، اما با شیوع کرونا دسترسی معلمان به دانش‌آموز خیلی محدودتر شد و این مسئله باعث شد که ارزیابی آنها به صورت مجازی و یا به وسیله والدین آنها صورت گیرد (مادر ۴۴ ساله: امتحان و مشق کجا رفت. الان خیلی از تکالیف بچه‌ام را خودم انجام می‌دهم و حتی به زور هم نمی‌توانم بچه‌ام را وادار کنم که درس بخواند و اصلاً در این دو سال هیچی هم یاد نگرفته است).

۶. مشکلات مربوط به آموزش: آموزش از راه دور نیازمند به چند عامل از جمله زیرساخت‌های اینترنتی، وجود امکانات جهت آموزش از راه دور، آموزش والدین در زمینه آموزش وغیره است (مادر ۴۲ ساله: ما یک گوشی داریم که به فرزندمان دادیم. اینترنت گوشی هم مدام قطع می‌شود. از همه مهمتر ما هم که خیلی از مطالب توی این کتابها را واقعاً نمی‌دانیم و روش تدریس را بلد نیستیم).
۷. مشکلات روانشناختی: مشکلات روانشناختی مانند استرس، اضطراب، افسردگی، فوبيا وغیره از جمله مشکلات روانشناختی است که برای بعضی از این خانواده‌ها به دلیل وجود یک ویروس ناشناخته به وجود آمده است (مادر ۳۹ ساله: آنقدر که در خانه قرنطینه شدیم، همه دلخوشی‌ها برایمان بی‌معنا شده و به شدت از آینده و اینکه چه اتفاقی ممکن است رخ دهد احساس ترس و نگرانی می‌کنیم).
۸. کمبود وسائل کمک‌آموزش تخصصی: نبود وسائل کمک‌آموزشی یکی از مشکلات خانواده‌های کودکان استثنایی در آموزش است (مادر ۳۸ ساله: الان این قدر تورم است که ما نمی‌توانیم یک گوشی خوب برای بچه‌مان بخریم و خیلی از کارهای کلاسی را بچه‌هایمان از طریق گوشی شوهرم انجام می‌دهند).
۹. محیط آموزشی غیررسمی: آموزش، نظارت و ارزیابی در آموزش از راه دور کمترین شباهت را به محیط آموزشی رسمی دارد (مادر ۴۴ ساله: هنگامی که بچه‌ام کلاس درس دارد، خواهر و برادرش مرا حشمت می‌شوند، اذیتش می‌کنند، بازی می‌کنند، مهمان داریم، تلویزیون روش است و زنگ خانه می‌خورد. این شرایط شبیه همه چیز است جز آموزش رسمی).
۱۰. کمبود زمان والدین: اشتغال، تربیت فرزندان، خانه‌داری وغیره مسائلی هستند که باعث می‌شوند خانواده‌ها زمان کمتری برای آموزش والدین داشته باشند (پدر ۴۲ ساله: من خودم صبح‌ها سرکارم و تا ساعت سه و چهار سرکارم و همسرم هم شاغل است. بنابراین ما کمتر وقت می‌کنیم که بتوانیم در امر آموزش بچه‌مان دخیل باشیم و کمترین نظراتی بر آموزش کودکمان داریم).
۱۱. بی‌نظمی در برنامه زندگی: نظام روزانه‌ای که قبل از دوره‌ی فراغیری ویروس کرونا وجود داشت به هم خورده است (مادر ۴۱ ساله: قبل از اینکه کرونا شروع شود، من می‌دانستم فلان ساعت تا فلان ساعت تو مدرسه است و منم می‌توانستم کارهای خانه را انجام دهم، اما الان که بچه‌ام مدرسه نمی‌رود مجبورم بر کارها و انجام تکالیف او هم نظارت کنم که این باعث بر هم خوردن نظام زندگیم شده است).
- نداشتن تخصص در امر آموزش کودکان استثنایی: آموزش به کودکان استثنایی نیازمند تخصص و برنامه خاصی می‌باشد که والدین کودکان استثنایی به دلیل مسائل دوران کرونا و داشتن کمترین دسترسی به معلمان از تخصص لازم به دور بودند (مادر ۴۰ ساله: در این دوره‌ای که زندگی می‌کنیم حتی ساده‌ترین شغل‌ها هم نیاز به تخصص دارد. مثلاً شما فروشنده‌ی را در یک فروشگاه در نظر بگیر که فرد قبل از اینکه شروع به کار کند باید در آن زمینه خاص تخصص داشته باشد و حالا چه برسد به بحث آموزش آن هم آموزش به کودکان استثنایی که واقعاً کودکان حساسی هستند و باید در امر آموزش به آنها از تخصص کافی برخوردار بود).

بحث و نتیجه‌گیری

در این مطالعه، هدف بررسی نظرات والدین در مورد چگونگی ارائه آموزش به دانش‌آموزان استثنایی در طی بیماری همه‌گیر کووید-۱۹ است. بر اساس یافته‌ها، مشخص شد که کودکان استثنایی تا حدی دروس تلویزیون را که توسط وزارت آموزش و پرورش در طی همه‌گیری ایجاد شده بود، تماشا می‌کردند. از طرف دیگر مشخص شد که کلاس آنلاین توسط معلمان در طی روند همه‌گیری کووید-۱۹ برگزار می‌شود. در همان زمان، قابل درک بود که معلمان برای کل کلاس‌های آموزش عمومی کاربرگ‌های مشترکی را در گروههای شاد و واتس‌آپ به اشتراک می‌گذارند (۲۱). در مقابل والدین نتوانستند این موارد را دنبال کنند و فرزندان خود را تنها گذاشتند. همچنین مشخص شد که بعضی از معلمان در مورد کاربرگ‌ها هیچ بازخوردی به دانش‌آموزان نمی‌دهند. با این حال، برای اینکه آموزش از راه دور موققت‌آمیز باشد، اغلب در ادبیات تأکید شده است که معلمان باید پس از هر مطالعه با خانواده از طریق تلفن ارتباط برقرار کنند تا بررسی کنند که آیا دانش‌آموزان تکالیف خود را انجام داده‌اند یا در مورد کار انجام شده بازخورد می‌دهند (۲۱). همچنین، در پیشینه، تأکید شده است که باید با توجه به ویژگی‌های دانش‌آموزان، مطالب و منابع آموزش از راه دور متنوع شوند (۲۱ و ۲۲). علاوه بر سازگاری‌ها، یافته‌های تحقیق نشان داد که خدمات آموزشی پشتیبانی که برای موققت دانش‌آموزان با نیازهای ویژه ضروری است، توسط معلمان مدارس در طی همه‌گیری ارائه نشده است. به همین ترتیب، بیان شد که تعداد بسیار کمی از دانش‌آموزان با نیازهای ویژه مورد حمایت قرار می‌گیرند یا بیشتر آنها در طی روند همه‌گیری کووید-۱۹ مورد حمایت قرار نمی‌گیرند (۱۴ و ۲۷). در نتیجه تجزیه و تحلیل، چندین مشکل از جمله عدم دسترسی به کامپیوتر و اینترنت، عدم توانایی برقراری ارتباط بین معلمان، دانش‌آموزان و والدین و عدم توانایی والدین در زمینه آموزش از راه دور دانش‌آموزان با دانش‌آموزان استثنایی مشخص شد. دانش‌آموزان استثنایی و خانواده‌های آنها از سوی معلمان و سایر کارکنان مربوطه تماس نگرفته‌اند. این تأثیر منفی بر سلامت جسمی و روانی بسیاری از خانواده‌ها و فرزندان آنها داشت. خانواده‌ها مجبور شدند، آموزش فرزندان خود را در خانه انجام دهند (۲۷). عدم تعامل بین دانش‌آموزان و معلمان بر روند یادگیری تأثیر منفی می‌گذارد و به دلیل طولانی شدن این روند، یک شکاف یادگیری قابل توجه ایجاد می‌شود. علاوه بر این، مشخص شد که هر دو دانش‌آموز و خانواده به‌دلیل طولانی شدن قرنطینه، از روند آموزش از راه دور منصرف می‌شوند. به همین ترتیب، پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که خانواده‌ها می‌توانند فرصت‌های بیشتری برای مراقبت از فرزندان خود و مسئولیت بیشتر آنها

برای یادگیری کودکان در ابتدای همه‌گیری پیدا کنند (۲۷). در کنار همه‌اینها، مهتمرین مشکلی که با یافته‌ها کشف شد، ناکارآمدی شیوه‌های آموزشی برای دانش‌آموزان استثنایی است (۱۴، ۳۱). متأسفانه، بسیاری از یافته‌های مشابه از نظر آموزش دانش‌آموزان استثنایی در طی همه‌گیری پیدا شده است. به همین ترتیب، در گزارش‌های موقعیتی و نتایج مطالعات، بسیاری از کودکان گزارش دادند که تکالیف آموزش از راه دور را به درستی انجام نمی‌دهند، زیرا به دلیل کمبودهای مالی در جهان از دسترسی به کامپیوتر یا اینترنت محروم هستند (۲۳). همانطور که از یافته‌های این تحقیق قابل درک است، خطرات بهداشت روانی اجتماعی از دیگر مشکلاتی است که در قرنطینه به وجود آمده است. در این دوره مشخص شد که دانش‌آموزان استثنایی و خانواده‌هایشان بهدلیل عدم توانایی در بیرون رفتن و عدم تعامل با محیط اجتماعی خود بسیار افسرده و خسته شده‌اند. بر این اساس مشخص شد که برخی از دانش‌آموزان با خواهر و برادر خود درگیری شدیدی داشته‌اند. این یافته با نتایج چندین مطالعه دیگر مطابقت دارد. یافته‌های تحقیقاتی زیادی وجود دارد که نشان می‌دهد خانواده‌ها و فرزندان در دوره محدودیت تحت فشار قرار می‌گیرند (۲۳). با تکیه بر نتایج این مطالعه، می‌توان پیشنهاد کرد که آموزش‌های از راه دور اضافی برای دانش‌آموزان استثنایی و خانواده‌های آنها از طریق آموزش جبرانی و مقدماتی با خدمات آموزش ویژه و سازگاری در یک زمان مناسب ارائه شود. همچینین یازگار^۱ گزارش داده است که معلمان می‌توانند برای تحصیلات جبرانی و مقدماتی در تابستان و بر اساس تقاضا کار کنند (۱۴). با این حال، با توجه به اینکه اکثر دانش‌آموزان و خانواده‌ها ممکن است در تابستان از خانه خود یا در مناطق روستایی دور باشند، اثربخشی چنین عملی جای شک است. در عین حال، ممکن است آموزش جبرانی بهدلیل عدم دسترسی به رایانه و اینترنت و عدم انگیزه برای آموزش در تعطیلات به درستی انجام نشود. در چنین دوره‌هایی، خدمات مشاوره‌ای باید بدون نیاز به درخواست خانواده از نظر بهزیستی روانشناسی و همچنین آموزش دانش‌آموزان استثنایی، به‌طور سیستماتیک ارائه شود. علاوه بر این، اهمیت تقویت و حفظ همکاری مدرسه-معلم-خانواده-دانش‌آموز که یکی از عوامل مهم در موفقتی آموزش فراگیر است، یکبار دیگر در این مطالعه تأکید شده است. با توجه به نیازهای ویژه فرزندان والدین شرکت کننده در این مطالعه، می‌توان نتیجه گرفت که راهنمایی و پیگیری معلم در روند آموزش از راه دور بسیار ضروری است. به همین ترتیب، تطبیق کاربرگ برای کودکان استثنایی به عنوان بخشی از برنامه‌های آموزش فردی ممکن است مفید باشد. بر اساس همه این داده‌ها، می‌توان پیشنهاد کرد که واحدهای توسعه برنامه آموزشی فردی یک برنامه عملی با همکاری معلم و خانواده برای امکان آموزش حضوری و از راه دور تهیه کنند که بتواند خسارت را جبران کند. از طرف دیگر، می‌توان تلاش‌های پژوهشی آینده را برای بررسی نظرات معلمان در مورد آموزش از راه دور برای دانش‌آموزان با نیازهای ویژه در طول همه‌گیری از طریق طراحی‌های کیفی انجام داد.

پیروی از اصول اخلاق پژوهش: برای اجرای این مطالعه با توجه به این که پژوهشگران معلم و درمانگر مراکز توانبخشی به عنوان روانشناس هستند و با این خانواده‌ها ارتباط مستقیم داشتند، داده‌های بدست آمده با حفظ حریم شخصی و محترمانه ماندن اطلاعات صورت گرفت.

حامي مالي: این مطالعه بدون حامي مالي و با هزينه شخصي نويسندگان انجام شده است.

نقش هر يك از نويسندگان: پژوهش حاضر برگرفته از پژوهش گروهی است که با استفاده از نویسنده اول و مسئول و همکاری سایر نویسنندگان انجام شد.

تضاد منافع: انجام این پژوهش برای نویسنندگان هیچ‌گونه تعارض منافعی را به دنبال نداشته است و نتایج آن کاملاً شفاف و بدون سوگیری گزارش شده است. پژوهشگران اعلام می‌کنند در اجرای این پژوهش هیچ‌گونه تضاد منافعی وجود نداشته است.

تشکر و قدردانی: بدین وسیله از تمامی والدین دارای کودکان استثنایی که در انجام این پژوهش ما را یاری کردند تشکر و قدردانی می‌شود.

References

- Wu JT, Leung K, Leung GM. Nowcasting and forecasting the potential domestic and international spread of the 2019-nCoV outbreak originating in Wuhan, China: modeling study. The Lancet. 2020;395(10225):689-97. [[Link](#)]
- Gupta R, Ghosh A, Singh AK, Misra A. Clinical considerations for patients with diabetes in times of COVID-19 epidemic. Diabetes & metabolic syndrome. 2020;14(3):211. [[Link](#)]
- Wang W, Tang J, Wei F. Updated understanding of the outbreak of 2019 novel coronavirus (2019-nCoV) in Wuhan, China. Journal of medical virology. 2020;92(4):441-7. [[Link](#)]
- Nikpouraghdam M, Farahani AJ, Alishiri G, Heydari S, Ebrahimnia M, Samadinia H, et al. Epidemiological characteristics of coronavirus disease 2019 (COVID-19) patients in IRAN: A single-center study. Journal of Clinical Virology. 2020;127:104378. [[Link](#)]
- de Medeiros SF, Yamamoto MMW, de Medeiros MAS, Yamamoto AKLW, Barbosa BB. Polycystic ovary syndrome and risks for COVID-19 infection: A comprehensive review. Reviews in Endocrine and Metabolic Disorders. 2022;1-14. [[Link](#)]

1. Yazcayir

6. Huang C, Wang Y, Li X, Ren L, Zhao J, Hu Y, et al. Clinical features of patients infected with 2019 novel coronavirus in Wuhan, China. *The lancet.* 2020;395(10223):497-506. [\[Link\]](#)
7. Cascella M, Rajnik M, Aleem A, Dulebohn SC, Di Napoli R. Features, evaluation, and treatment of coronavirus (COVID-19). *Statpearls [internet].* 2022. [\[Link\]](#)
8. Reichert TA, Sugaya N, Fedson DS, Glezen WP, Simonsen L, Tashiro M. The Japanese experience with vaccinating schoolchildren against influenza. *New England Journal of Medicine.* 2001;344(۶-۸۹):۱۲. [\[Link\]](#)
9. Van Lancker W, Parolin Z. COVID-19, school closures, and child poverty: a social crisis in the making. *The Lancet Public Health.* 2020;5(5):e243-e4. [\[Link\]](#)
10. Cauchemez S, Ferguson NM, Wachtel C, TegnellSaueraour G, Duncan B, et al. Closure of schools during an influenza pandemic. *The Lancet infectious diseases.* 2009;9(8):473-81. [\[Link\]](#)
11. Halder N, Kelso JK, Milne GJ. Developing guidelines for school closure interventions to be used during a future influenza pandemic. *BMC infectious diseases.* 2010;10:۱۴-۱:۱. [\[Link\]](#)
12. Rastgar Farajzadeh L, Asghari Jafarabadi M, Alirezaei Hoor M, Esfangareh B. Comparison of The Effectiveness of Face-to-Face and Virtual Training of Basic Cognitive Skills in Mental Rehabilitation Day Care Centers during Covid-19 Pandemic Time .*The Neuroscience Journal of Shefaye Khatam.0.-* [\[Link\]](#)
13. Zhou L, Wu S, Zhou M, Li F. 'School's out, but the class' on', the largest online education in the world today: Taking China's practical exploration during The COVID-19 epidemic prevention and control as an example. *Best evid chin edu.* 2020;4(2):501-19. [\[Link\]](#)
14. Yazcayir G, Gurgur H. Students with Special Needs in Digital Classrooms during the COVID-19 Pandemic in Turkey. *Pedagogical Research.* 2021;6.(۱) [\[Link\]](#)
15. Cahapay MB. Tailoring remote special education for children with down syndrome during COVID-19 pandemic in the Philippines. *International Journal of Developmental Disabilities.* 2022;1-9. [\[Link\]](#)
16. Fry-Bowers EK. Children are at risk from COVID-19. *Journal of pediatric nursing.* 2020;53:A10. [\[Link\]](#)
17. Fishbane L, Tomer A .As classes move online during COVID-19, what are disconnected students to do. *Brookings Institute.* 2020. [\[Link\]](#)
18. Onyema EM, Eucheria NC, Obafemi FA, Sen S, Atonye FG, Sharma A, et al. Impact of Coronavirus pandemic on education. *Journal of Education and Practice.* 2020;11(13):108-21. [\[Link\]](#)
19. Tolyat M, Vagharseyyedin SA, Nakhaei M. Education of nursing profession amid COVID-19 Pandemic: A qualitative study. *Journal of Advances in Medical Education & Professionalism.* 2022;10(1):39. [\[Link\]](#)
20. Doyle O. COVID-19: Exacerbating educational inequalities. *Public Policy.* 2020:1-10. [\[Link\]](#)
21. Mustafa NM, Selim LA. Characterization of COVID-19 pandemic in pediatric age group: a systematic review and meta-analysis. *Journal of Clinical Virology.* 2020;128:104395. [\[Link\]](#)
22. Sahu P. Closure of universities due to coronavirus disease 2019 (COVID-19): impact on education and mental health of students and academic staff. *Cureus.* 2020;12 (4). [\[Link\]](#)
23. Andrew A, Cattan S, Costa-Dias M, Farquharson C, Craftsman L, Krutikova S, et al. Learning during the lockdown: real-time data on children's experiences during home learning. 2020. [\[Link\]](#)
24. Friend M, Bursuck WD. Including students with special needs: A practical guide for classroom teachers: ERIC; 2002. [\[Link\]](#)
25. Hornby G. Inclusive special education: Development of a new theory for the education of children with special educational needs and disabilities. *British Journal of special education.* 2015;42(3):234-56. [\[Link\]](#)
26. Wang Y, Wei W, Fu H, Sun L, Zheng J, Li L, et al. Research on online teaching mode of Chinese pharmacy under the background of new crown pneumonia epidemic prevention and control of Coronavirus disease 2019. *Journal of Pharmaceutical Research.* 2020:655-8. [\[Link\]](#)
27. Kritzer KL, Smith CE. Educating deaf and hard-of-hearing students during COVID-19: What parents need to know. *The Hearing Journal.* 2020;73(8):32. [\[Link\]](#)
28. Akoğlu G, Karaaslan BT. Covid-19 ve izolasyon sürecinin çocukların üzerindeki olası psikososyal etkileri. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi.* 2020;5(2):99-103. [\[Link\]](#)

29. Asbury K, Fox L, Deniz E, Code A, Toseeb U. How is COVID-19 affecting the mental health of children with special educational needs and disabilities and their families? Journal of autism and developmental disorders. 2021;51(5):1772-80. [[Link](#)]
30. Greenway CW, Eaton-Thomas K. Parent experiences of home-schooling children with special educational needs or disabilities during the coronavirus pandemic. British Journal of Special Education. 2020 Dec;47(4):510-35. [[Link](#)]
31. Grayer A, Janrrent L, Pomrenze Y. Parents of teens with special needs find themselves alone in COVID-19 lockdown. Retrieved on; 2020. [[Link](#)]
32. Moustakas C. Phenomenological research: Analyses and examples. Phenomenological research methods. 1994;120:154 [[Link](#)].
33. Given LM. The Sage encyclopedia of qualitative research methods: Sage publications; 2008. [[Link](#)]
- Crabtree B, Miller W. Doing qualitative research: sage publications. Thousand Oaks, CA. 1999. [[Link](#)]